

MİLLİ MÜCADELEDE ÖNEMLİ BİR ŞAHSİYET: ALİ SAİP URSAVAŞ*

*Ahmet İLYAS***

ÖZET

Milli Mücadele'nin önemli kahramanlarından biri olan Ali Saip, Urfa'nın savunulması sırasında göstermiş olduğu başarıları nedeniyle, Mustafa Kemal Paşa tarafından Urfa Savaşçısı anlamındaki Ursavaş soyadı verilmiş, İstiklal Madalyası'na sahip olan önemli şahsiyetler arasında yer almaktadır. Milli Mücadele'nin askeri safhası sonrası, diğer arkadaşları gibi siyaset arenasına girmiş, Urfa ve Kozan milletvekilliği yapmıştır. Ayrıca Konya İstiklal Mahkemesi başkanlığı yaparken, Şeyh Said'in yargılanması sırasında İstiklal Mahkemesi Üyesi olarak da önemli kararlara imza atmıştır.

Bu çalışmada, Ali Saip Ursavaş'ın kısa bir biyografisi tahlil edilmeyi amaçlanmış ve onun siyasal hayatının yanı sıra, bürokratik faaliyetlerine yer verilerek doğrudan tahlil edilmesi amaçlanmıştır. Zira Ursavaş, yaşadığı dönemde birçok suçlamalarla karşılaşmış, bu suçlamalar günümüze kadar ulaşmıştır. Bu çalışmada Ursavaş'ın karşılaştığı suçlamaları, dönemin önemli kaynaklarına yer verilerek aydınlatılması esas amaç olacaktır. Diğer taraftan Ursavaş'ın siyasi bir kimlik olarak, yeni kurulmuş olan Türk Devleti'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki uygulamalarına yardımcı olacak bir aktör olarak, edinmiş olduğu izlenimler de bu çalışmada yer alacaktır.

Çalışmanın son kısmında Atatürk'e yapılan suikasta ismi geçen Ali Saip Ursavaş, siyasi olarak gözden düşmüş, her ne kadar kendini aklamaya çalıştıysa da bunda başarılı olamamıştır. Bundan sonraki yaşamında gözden düşen Milli Mücadele kahramanının yaşamı da bu makalenin son kısmında verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ali Saip Ursavaş, Milli Mücadele, Şeyh Said, Mustafa Kemal, Suikast

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Batman Üniversitesi Rektörlüğü Cumhuriyet Tarihi, El-mek: ahmetilyas@hotmail.com

A NOTEWORTH PERSON DURING THE NATIONAL STRUGGLE: ALİ SAİP URSAVAŞ

ABSTRACT

Ali Saip, one of the most significant heroes of the war of independence, who is considered as one of the important personalities that were awarded war of independence medal was given the surname Ursavaş which means “The Warrior of Urfa” as an appreciation for the success he performed during defending Urfa. After the military phase of the War of Independence, he participated in the world of politics as his other friends by being elected member of parliament representing the regions of Urfa and Kozan. During his Presidency of Independence Tribunal of Konya, he also put his signature under serious decisions on Sheikh Said’s trial as a member of Independence Court. This study is aspired to analyse a short biography of Ali Saip Ursavaş and then to analyse his life directly by mentioning his bureaucratic activities besides his political life. Because, Ursavaş had to face with many accusations in his time which passed through time and reached today. This study is predicated upon straightening the accusations Ursavaş had to face with by mentioning the important resources back in his time. On the other hand, the impressions that he gained will take place in this study; as an actor who was a help to the applications in Eastern and Southeastern Anatolia region done by the Turkish State that was recently founded. In the last part of the study: Ali Saip Ursavaş had fallen from grace; he was unsuccessful despite the fact that he so much tried to absolve. The life of a hero of the War of Independence who had fallen from grace will take place in the last part of this article.

STRUCTURED ABSTRACT

Ali Saip, one of the most significant heroes of the war of independence, who is considered as one of the important personalities that were awarded war of independence medal was given the surname Ursavaş which means “The Warrior of Urfa” as an appreciation for the success he performed during defending Urfa. Ali Saip who was born in 1887 in Kirkuk and his father is Emin Bey who is from Revanduz Kurds. After graduating from military academy Ali Saip had started to military life. He has been also appointed to the various posts respectively such as Damascus VIII. Army officer XXIV. Cavalry Regiment, Kars Gendarmerie Commander, founder of Kozan Defence Rights Society, commander in Urfa Region and deputy of Urfa missions. Ali Saip, in particular, played an important role in Urfa resistance as organizing tribes in that the region against French. This situation has been effective in winning Nationalist victory in Urfa.

After military phase of the National Struggle Ali Saip entered the political arena like other his colleagues then he made Urfa and Kozan Deputy. In addition, when his presidency of the Konya National Court, during trial of Sheikh Said. He has signed important decisions as a member of National or Independence Court. It is not clear direct or indirect effects of Ali Saip at the execution of Sheikh Said. However, the

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

most basic judgment can be made on the basis of above mentioned witness of events: Ali Saip did not act fairly during proceedings demonstrated the state despotism and acted for the sake of personal interests. By increasing of complaints prosecution has started to act but later the case dropped because of taking complaints back by the people.

Besides, Ali Saip has transferred his experience to political mechanisms that had gained in the process of national struggle. He was crucial commander especially during war times. After victory of national war or struggle he has given medal of independence. Then he has decided to carry his success that was gained in the military field to political sphere. This tendency was natural especially in the that period. Firstly he has stepped to political arena as Second Period Deputy of Kozan and served six terms in the Assembly as parliamentarian. In the his Deputy process, Ali Saip usually has expressed local problems of Kozan(Adana) in the podium on the behalf of solutions. He also faced with several offences especially in Kozan during his deputy mission. Especially during the trial of Sheikh Said, he was allegedly spent the Money on his own account. During his Deputy of Kozan complaints against him had arrived CHP center that is about charges or blames. On the other hand, statement of witness in that period reflects serious accusations.

Ali Saip, in his throughout life, has achieved success in the political and military spheres but he also confronted with many events and accusations. These include, beating incident of journalist Hüseyin Necati Bey, Serious allegations related to execution of Sheikh Said, the issue of confiscation of lands of peasants by using his Deputy power and issues such as assassination attempt against Mustafa Kemal. Ali Saip whose name mentioned in connection with the attempted assassination was acquitted after the investigation. After acquittal, his parliament membership continued. Although Ali Saip acquitted, it began coldness in relations with the Mustafa Kemal even as Ali Rıza Soyak stated, Mustafa Kemal had deleted Ali Saip from his heart notebook. Moreover, it is stated that Ali Saip's requests for a meeting with the Mustafa Kemal rejected by Atatürk.

Beating incident of journalist Hüseyin Necati Bey also is in this study. In particular, after expression of Hüseyin Necati Bey about increase of Deputy Salaries, Ali Saip and his friends beat Hüseyin Necati Bey in the hallway of parliament. Upon hearing this incident reporters who were in Ankara protested the incident and decided not to send news from Ankara to Istanbul for three days. Kozan Deputy Ali Saip has defended himself as arguing that it was played with by his honor.

In this study it is intended to analyze a short biography of Ali Saip Ursavaş as well as of his political life, it includes bureaucratic activities of him. Because, Ursavaş have faced many accusation s in his time and these accusations has reached so far. Study also intends to clarify accusations against Ursavaş by applying significant resources. On the other hand, Ali Saip Ursavaş is considered as a political identity as an assistant - founder actor to the newly established Turkish state that was easily could be seen in the Eastern and Southeastern Anatolia Region as political practitioners. After the National Victory, Ali Saip

Turkish Studies

*International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015*

Ursavaş with the single-party government facilities has provided moral and material interests using his favor. In the lights of this general context, it could be claimed that Ali Saip Ursavaş has not protected his status of national struggle heroism and his political position.

In the last part of the study: Ali Saip Ursavaş had fallen from grace; he was unsuccessful despite the fact that he so much tried to absolve. The life of a hero of the War of Independence who had fallen from grace will take place in the last part of this article.

Key Words: Ali Saip Ursavaş, War of Independence, Sheikh Said, Mustafa Kemal, assassination.

GİRİŞ

1887 Kerkük doğumlu olan Ali Saip(Urfa 1973 İl Yıllığı 1974:271), babası Revanduz Kürtlerinden Emin Bey'dir(Saip Yayın Tarihi Yok:1). Harbiye'yi bitirdikten sonra askerlik hayatına başlayan Ali Saip, sırasıyla Şam VIII. Ordu Subayı, XXIV. Süvari Alayı, Kars Jandarma Komutanı, Kozan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurucusu, Urfa Yöresi Kuva-yı Milliye Komutanı ve Kozan ile Urfa Milletvekilliği görevlerinde bulunmuştur(TBMM Albümü 1920-1950 2010: 61). Özellikle Urfa direnişinde önemli rol oynayan Ali Saip, bölgedeki aşiretleri Fransızlara karşı örgütleyerek, Urfa'da Kuva-yı Milliye'nin zafer kazanmasında etkili olmuştur(Özçelik 2003:143-157). Daha sonra Mustafa Kemal Paşa tarafından Konya İstiklal Mahkemesine üye olarak seçtirilen Ali Saip Bey, bu görevinden 9 Ocak 1921 tarihinde istifa etmiştir(Aybars, 2006:90).

Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra İstiklal Madalyası alan Ali Saip, askeri alanda gösterdiği başarılarını siyasi alanda da göstermek amacıyla siyasete atılmıştır. İlk olarak II. Dönem Kozan Milletvekili sıfatıyla siyasi mecrada görülen Ali Saip, altı dönem parlamenter olarak Meclis'te görev yapmıştır. Milletvekilliği hayatına II. Dönem Kozan Milletvekili olarak başlayan Ali Saip, genelde Kozan'ın(Adana) problemlerini çözme adına sorunları meclis kürsüsünden dile getirmiştir(TBMM ZC, 1339:115). Ayrıca Hilafetin kaldırılması konusunda Ali Saip Bey, iktidar partisine önemli destek verdiği de bilinmektedir(TBMM ZC, 1340:32-36).

Ali Saip, yaşamı boyunca askeri ve siyasi alanda başarılar elde ederken; aynı zamanda birçok olayla ve ithamla karşı karşıya da kalmıştır. Bunlar arasında gazeteci Hüseyin Necati Bey'e dayak olayı, Şeyh Said'in asılmasıyla ilgili ciddi iddialar, Kozan'da milletvekilliği vasfını kullanarak köylünün topraklarına el konulma meselesi, Mustafa Kemal'e suikast teşebbüsü gibi konular gösterilebilir. Saip Bey ile ilgili ilk iddia, Hüseyin Necati(Çiller) Bey'e dayak olayı ve düello meselesidir.

Hüseyin Necati (Çiller) Bey'e Dayak Olayı ve Düello Meselesi

Meclisin ilk açılmasından beri milletvekili maaşlarının yükseltilmesi hususunda mecliste önemli çalışmalar yapıldı. Bilhassa milletvekilleri maaşlarının az olduğunu belirten demeçler, parlamenterler tarafından sık sık meclis kürsüsünden dile getirildi. Bunlar arasında önce Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, vekil maaşlarının azlığından şikâyet ederek, vekillerin gece de çalıştığını ve eve yürüyerek gitmelerinin zor olduğunu belirtmiş, bu yüzden de bütçeye vekillere tahsis edilmesi koşuluyla araba masrafı adında bir kalemin bütçeye yazılmasını istedi.(TBMM ZC, 1337:172). Hamdullah Suphi Bey'den sonra söz alan Muvazene-i Maliye Encümen Reisi Ferif Bey(Çorum) ise, milletvekilleri maaşlarının neden az olduğuna dair konuşmasında şu hususlara değinmiştir:

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

“Heyeti Vekile ekser zamanlar geceleri de içtima ediyorlar ve gece yaruları evlerine bittabi yayan gitmeleri imkânı maddisi de yoktur; onun için arabaları mevcuttur. Araba masrafları da bu bütçenin müteferrika tertibinden veriliyor. Böyle müteferrikadan her zaman için masraf vermekten ise, arabalar Hükümetin malı olarak kalmak ve fakat masrafları kendi uhdelerinde bulunmak üzere; Heyeti Vekileye ayrıca yüzer lira bir tahsisat verilmesini Encümen kabul etmiş ve bu suretle bütçeye konmuştur.”(TBMM ZC, 1337:171).

Bu serzenişler dönemin basımında büyük yankı bulmuştur. Çünkü yeni kurulmuş bir devletin, birçok ekonomik problemi dururken ve halk yoksulluk içinde kıvrılırken, milletvekillerinin maaşlarının 200 liradan, 300 liraya çıkarılması isteği basının ana gündem maddesi olması kaçınılmazdı. 1921 yılında Kütahya Milletvekili Ragıp Bey(Soysal), hem ülke ekonomisi hem de milletvekillerinin maaşlarının azlığından dolayı sitem etmiştir. Ragıp Bey, konuşmasının devamında: “Efendiler bendeniz ticaret ettiğim vakit en bol ticarete ancak üç, dört yüz lira çıkarırdım ve memuriyette bulunduğum vakit bunun rubu kadar maaş alamadım. Bilirsiniz ki, Harb-i Umumi devletlerinde bundan daha fazla fiyatla havayıç tedarik ettik. Yani şekerin kıyyesi 400–450 kuruşa, gazyâğının 200–250 kuruşa çıktığı zamanlarda bile bundan daha az parayla geçindik”(TBMM ZC , 1338: 309-315) diyerek genel portre hakkında bilgi vermiştir.

Tüm bu tartışmalar sonucu Tokat Milletvekili Emim Bey ve arkadaşlarının, hayat pahalılığından dolayı milletvekilleri maaşlarının, birçok muhalefete rağmen 100 Lira artırılmasının kabul edilmesi olayların başlangıcı olarak sayılabilir(Türker, 1998:12). 1924 yılının başlarında Hüseyin Necati Bey, Ankara’da Vakıtlar muhabirliği sırasında, 1924’de Halk Fırkası’nın grup toplantısı devam ederken, milletvekillerinin maaşlarına zam talep etmeleriyle ilgili tartışmaları kaleme alması ve haberle birlikte zam isteyenlerden özellikle Ali Saip’in “yetişmiyor, zammı görenler kendi dairelerine bağışlasın” sözüyle birlikte onun bir fotoğrafını da basması olayları fitilledir(Vakit, 1924). Yaptığı haberdan dolayı Hüseyin Necati Bey, Meclis koridorlarında Kozan Milletvekili Ali Saip Ursavaş ve arkadaşları tarafından hırpalanmıştır(Vakit, 1924). Bu olayın duyulması üzerine Ankara’daki muhabirler üç gün süreyle Ankara’dan İstanbul’a haber göndermemeye kararı alarak olayı protesto etmişlerdir. Kozan Milletvekili Ali Saip ise, şerefiyle oynadığını ileri sürerek kendisini savunmuştur(Demirkürek, 2011:127). Olay, bu şekilde cereyan ederken, Ali Saip, olayın bir dövülme veya birden fazla kişinin Hüseyin Necati Bey’i dövmediğini belirterek meclis kürsüsünden şunları dile getirmiştir:

“Efendiler, efkârı umumiye diyorlar, hangi efkârı umumiye. Burada Meclis bir karar veriyor ve o karar akşam olmadan İstanbul gazetelerine filhakika geçiyor. Bundan başka hilafı hakikat daha birçok şeyler. Efkarı umumiye budur denilerek intişar ediyor. Acaba Anadolu halkı, gazete idarehanelerine birer telefon bağışlamışlar da bizim fikrimiz budur diye söylüyorlar mı ve onlardan almış oldukları şeyleri mi muvacehemize koyuyorlar? Hayır efendiler, efkârı umumiye diye söyledikleri o üç beş çocuğun yazmış olduğu şeylerdir. Efendiler, nazarı dikkati âlinizi bir şeye celb etmek isterim. Evvelki gün İstanbul gazetelerinin birisinde «Kabahat kimde?» Serlevhasıyla yazılan bir başmakalede (Efendiler, bu da bir kasıttır) Onda deniliyordu ki hafî, mahrem müzakereleri muhabirlere söyleyen mebuslardır. Hayır efendiler, haşa ben buna katiyen inanmam ve kabul etmem, içimizde namusuna tevdi edilerek söylenen mahrem sözleri muhabirlere söyleyecek namussuz ve şerefsiz insan yoktur. Efendiler, eğer sehven ağızından kaçırılmış bir arkadaşımız bulunsaydı her halde benim bu sözlerime karşı, çıkar, sehven bunu ben söyledim derdi. Çünkü o söyleyen adam yarın muhabirlere karşı ne yüzle bakacaktır. Çünkü o söyleyen zat namussuzluğu, haysiyetsizliği kabul etmiş olacaktır. Efendiler, ne zamana kadar bu vaziyet devam edecek? Bu milletin, bu memleketin ve erbabı namusun şerefiyle ne zamana kadar oynanacak? Bunun sonu çıkmaz, bunun sonu anarşidir, ihtilâldir. Bunun için, erbabı namusun, erbabı şerefin namusunu muhafaza etmek için, böyle herkesin şerefiyle oynamak için ve fertlerin namusunu muhafaza etmek için en lüzumlu şey düellodur efendiler. Yahut, Heyeti Celileniz bunu muvafık görmezse buna başka

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

bir şekil düşünelim. Bu vaziyet temadi edemez, bunun ilerisi yoktur. Şeref ile oynandı mı, bugün tokattır, yarın silâhtır. (Alkışlar) Binaenaleyh; ya bu teklifimi kabul ediniz veyahut da duçarı taarruz olan veya taarruz eden düelloya mecbur olmalı veyahut hatâ ettim, namussuzluk ettim, sözümü geri aldım demelidir. Eğer böyle olmazsa şerefli, şerefsiz ve namuslu, namussuz adamlar tefrik edilemez. Efendiler istirham ediyorum, insafınıza, vicdanınıza müracaat ediyorum. Benim bu teklifimi müstaceliyetle kabul edin, müzakere edelim. Benim teklifim kabul edilir ne âlâ, edilmediği takdirde Heyeti Celileniz buna muvafık bir şekil düşünsün. Çünkü şerefle oynanınca bugün tokattır, yarın silâhtır efendiler. İnsafınıza müracaat ediyorum, vicdanınıza tevdi ediyorum.”(TBMM ZC, 1340:407-408).

Ali Saip'in bu çağrısı karşısında milletvekilleri, Saip'in bu isteğine olumsuz yanıt verdiler ve meclis gündemine alınmasına karşı çıktılar. Bu konuyla ilgili ertesi gün ya da daha sonraki günlerde ulusal gazetelerde herhangi bir yazı veya haber yayınlanmamıştır. Ancak Ali Saip'in basına karşı olan tutumu daha da sertleştiğini belirtmek gerekir. Hatta Basını susturma adına kanun teklifi hazırladığı da belirtilebilir(Türker, 1998:20-21). Ali Saip'in bu girişi sonrası basının ayaklandığını, Hüseyin Cahit ve Yunus Nadi'nin, Ali Saip'in hazırlamış olduğu kanun teklifinin, sadece bir öneri olduğunu belirterek, pek de mühim olmadığı konusunda basına güvence vermesiyle olaylar, yavaşladı(Türker, 1998:21).

İstiklal Mahkemesi Başkanlığı ve Şeyh Said Meselesi

İlki 18 Eylül 1920'de kurulan İstiklal Mahkemesi, deyim yerindeyse milli mücadele döneminde devrim mahkemeleri gibi hareket eden bir kurum olarak yerini almıştır. Toplam üç dönem görev yapan İstiklal Mahkemesinin almış olduğu kararlar, günümüzde bile tartışıla gelmiştir. Lenin döneminde Çeka Mahkemeleri'ne de benzetilen İstiklal Mahkemeleri, dönemin koşullarında ülke menfaatlerine uygun hareket etmeye çalışmıştır(Kılıç, 1955:8). Zekeriya Sertel(2000), İstiklal Mahkemeleri hakkında şunları ifade etmiştir: *“Bu mahkemeler olağanüstü yetkilere sahipti. Faaliyetleri yürürlükte olan kanunlara dayanmakla beraber, mahkemenin takdir hakkı genişti. Mahkeme usulleri bir kenara atılmıştı, kararlar sür'atle veriliyordu, çok defa da keyfi oluyordu. Hattâ bu yüzden haksız yere ceza görenler de olmuştu”* (s.131-132).

Cumhuriyet Türkiye'si'nde, Halifeliğin kaldırılması sonrası Cumhuriyet rejime karşı oluşan kamuoyunun harekete geçmesi, doğu ve güneydoğu ölçekli oluşan Şeyh Said İsyanı'nın bastırılması sonrası 6 Nisan 1925'de Diyarbakır'da İstiklal Mahkemesinin kurulması kararı alınması gerekti(Aras, 2014:49-50). Mahkeme başkanlığına Mazhar Müfit (Kansu) Bey, üyeliklerine ise Ahmet Süreyya (Orgeevren) Bey, Avni (Doğan) Bey Ali Saip Bey, Lütfi Müfit (Özdeş) Bey seçildi.

Ali Saip Bey ve İstiklal Mahkemesi üyeleri, Diyarbakır'a geldikten sonra Urfa, Elazığ ve Malatya gibi illerde gözlemlerde bulunmaya başladı(Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.010.0.0.9.56.36). Diğer taraftan hükümet, bu bölgede mahkeme giderlerinin karşılanması adına devlet bütçesinden 2000 lira para gönderdi(BCA, 30.010.0.0.9.57.19). Ali Saip ve diğer mahkeme üyeleri gözlemlerini tamamladıktan sonra yargılama süreci başladı. İlk etapta, mahkeme, Şeyh Said İsyanı'nı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası il başkanlıklarıyla ilişkilendirme furyasına girişti(Aybars, 2006:195-196).

Bu tutum içerisinde beliren Şeyh Said ile ilgili yargılamalar, 26 Mayıs 1925'te başladı. Tutuklu olduğu sırada Şeyh Said, olayın savcısı Süreyya Bey ile yapmış olduğu görüşmede aslında isyan gibi bir düşüncesinin olmadığını, çevresinde yer alanların zoruyla isyan ettiğini belirterek, bu konuşmaları da mahkemede aleyhine kullanılmamasını rica etti(Aybars, 2006:203). Belgelere bakılırsa Süreyya Bey'in bu konuda taviz vermediği görülmektedir. Yargılamalar sırasında, en önemli mevzu Ali Saip Bey'in sanıklara karşı olan tutumudur. Şeyh Said'in yargılanması sırasında

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

Ali Saip'in kanunlara aykırı olarak hareket ettiğini ifade eden dönemin tanıkları, Ali Saip'in keyfi uygulamalarına kimsenin karşı koyamadığını dile getirilmiştir. Bunlar arasında Mahkeme Savcısı Ahmet Süreyya Özgeevren(2007), bu konu da şunları dile getirmiştir:

“3 Mayıs 1925 günü büromda dosyaları tetkik ediyordum. Bir ara mahkeme reisinin odasına gittim. Hâkimler oturuyorlardı. Daha merhaba bile demeden İstiklal Mahkemesi üyelerinden Ali Saip Bey “Süreyya Bey! Siz mahkememizin İstiklal Mahkemesi Kanununda tasrih edilen suçlardan başka fiillere el koyup muhakeme edemeyeceklerini söylemişsiniz, işte gazeteler. Bu nasıl oluyor?” diye asabi bir tavırla bana sordu. Ben de olabilir kardeşim. Benim gazetelerden haberim yok. Ancak size şu hususu tekrar ederim ki, İstiklal Mahakimi Kanunu'nun bu hususta kafi sarahati ihtiva eden maddeleri bulunduğu sizlerce de bilinmektedir. Ben kanun hükümlerine aykırı bir şey düşünmem. Ben vazife ve salahiyetim haricindeki fiil ve hareketleri muhakeme icra ve ceza tertip edilmesi için asla sevkedemem. İstiklal Mahkemesi, kendisine kanunen verilen kaza salahiyetini, kanunun çizdiği muayyen hudut içinde istimal eder. Bu sözlerim üzerine Saip Bey çok sinirlendi ve reis Müfit Beye dönerek “müddeumumilik ile aramızda kanaat farkı vardır. Bir şifre yazın ben istifa ediyorum” dedi. Reis ve diğer üye de ona katıldılar. Konu üzerine uzun münakaşalar oldu. Bir ara reis Lütfi Müfit Bey bana dönerek: “Bizim dedi, milli bir gayemiz vardır. Ona varmak için arasıra kanunun fevkine de çıkarız”(s. 56) dedi.

Yine İbrahim Arvasi, Ali Saip'in İstiklal Mahkemesi sayesinde büyük çıkarlar sağladığı, diğer taraftan yargılamalar sırasında hiç de adil olmadığını belirtmiştir(Arvasi, 2003 :254). Yargılamalar sırasında Şeyh Said, suçlamalar karşısında Ali Saip'ten almış olduğu: *“İstanbul matbuatından etkilendiğim için isyan çıkardım”* şeklinde konuştuğu takdirde idam cezasından kurtulabileceği, sadece Edirne'ye sürgünle cezalandırılacağı yönündeki telkinleri Şeyh Said'in bu yönde savunma yapmasına sebep olduğu iddia edilmektedir(Kahraman, 2009:7). Gerçekten de Şeyh Said, yargılamalar sırasında isyana kendisini Tevhid-i Efkâr ve Sebil'ür-reşad gazetelerini teşvik ettiğini belirtmiştir(Aybars, 2006: 209; Koç, 2013:163).

Yargılamalar sonrası, 28 Haziran 1925 tarihinde mahkeme, Şeyh Said ve adamlarının yer aldığı 47 kişinin idam edilmesi kararına vardı(Hakimiyet-i Milliye, 30 Haziran 1925:1). Alınan kararın uygulanması sırasında Şeyh Said'in, İstiklal Mahkemesi üyesi Ali Saip Bey'e *“Saib Bey, hani ya doğru söylersem, kurtaracaktın?”* diye sordu. Ali Saip Bey, buna karşılık, *“bu kadar Türk kanı dökülmesine, ocakların sönmesine sebep oldun. Cezasını çekeceksin.”* karşılığı verdiği iddia edilmektedir(Üngör, 2011:138). Şeyh Said'in asılmasıyla ilgili olarak Ali Saip'in direk olarak herhangi bir etkisinin olup olmadığı tam olarak anlaşılmamaktadır. Ancak yukarıda adı geçen olayın tanıklarına dayanılarak yapılabilecek en temel yargı, Ali Saip'in, yargılamalar sırasında, adil davranmadığı, devlet despotizmini ortaya koyduğunu ve bilhassa kişisel çıkarları uğruna hareket ettiği anlaşılıyor.

Milletvekilliği

TBMM İkinci Dönem Kozan Milletvekili olan Ali Saip Bey, parlamenterliği sırasında birçok olayla anıldığı belirtilmişti. Hatta Yaşar Kemal'in kaleme aldığı İnce Memed adlı romanında toprak ağası ve milletvekili olan Arif Saim Bey karakterinin, Ali Saip Bey olduğu iddia edilmektedir(Kemal: 2013). Romanda Arif Saim Bey, Kozan(Adana) milletvekili ve büyük toprak ağası olarak tanıtılmakta ve olayın kahramanı olan İnce Memed'in düşmanları arasında yer almaktadır. Arif Saim Bey, halkın elinde olan toprakları, bürokrasinin sayesinde kendine tapulatan kişi olarak da tanıtılmaktadır. Bu bilgiyi doğrular nitelikte, birçok kaynak da bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Çerkezlerin elindeki toprakların zorla alındığına dair Aksiyon dergisine çıkan haberdur. Çerkezlerin ileri gelenlerinden olan Üzeyir Efendi, Ali Saip'in Kozan Milletvekilliği sırasında sahibi oldukları toprakları zorla ve ucuza kapatmak için devlet gücünü ortaya koyduğunu

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

ifade etmektedir(Aksiyon:2010). Üzeyir Efendi, bu konuyla ilgili olarak da mahkemelerinin devam ettiğini de bildirmiştir.

Gerçekten de Ali Saip Bey, Kozan(Adana) milletvekilliğine seçilmeden önce bu bölgeye müfettiş olarak gelmiş burada yaptığı taşkınlıklar nedeniyle CHP merkez yönetimine şikâyet edilmiştir (BCA, 30.10.0.0.9.51.6). Hatta bu şikâyetler çoğalınca savcılık harekete geçmiş, ancak daha sonra halkın şikâyetlerini geri alması sebebiyle dava düşmüştür(BCA, 30.10.0.0.9.51.43.).

Bu koşullar altında göreve başlayan Ali Saip, milletvekilliği döneminde, adı geçen ithamların yanında, elinden geldiğince halkın sorunlarını meclis gündemine getirmeye çalışmıştır. Özellikle Kozan bölgesinde yaşayan insanların tarımla ilgilenmelerinden dolayı çiftçilerin problemleri olan tohumluk ve çift hayvanatı ve köylü borçlarını meclis kürsüsünden zikretmiştir(TBMM ZC, 1339:114-115). Ayrıca Fransızların yaratmış olduğu problemlerin çözümü için şikâyetlerini gündeme getirmeye çalışmıştır(TBMM ZC, 1339:823).

Ali Saip'in milletvekilliği yaptığı bir diğer il de Urfa'dır. III., IV., V. ve VI. Dönem Urfa Milletvekilliği yapan Ali Saip Bey, gerek milli mücadele sırasında halkla kurduğu bağ, gerekse İstiklal Mahkemesi başkanlığı sebebiyle bölgede tanınmış bir kişiliktir. III. Dönem Urfa milletvekilliği sırasında, Ali Saip Ursavaş, hayvancılık nedeniyle sıkıntı yaşayan halkın problemlerini meclis kürsüsüne taşımıştır(TBMM ZC, 1928: 18). Urfa V. Dönem Milletvekilliği sırasında Ali Saip, en büyük darbeyi, Gazi'ye düzenlenmesi planlanan suikastta isminin geçmesiyle yemiştir(TBMM ZC, 1336:64). Bu suikastta ismi geçen Ali Saip, her ne kadar suçsuz olduğu ortaya çıksa da, Mustafa Kemal'in ona karşı olan tutumu sonrası iyice gözden düşmüştür.

Son tahlilde Ali Saip'in milletvekilliği yaptığı Kozan ve Urfa'da özellikle Kozan'da birçok suçlamayla karşı karşıya kalmıştır. Bu suçlamalarda özellikle Şeyh Said'in yargılanması sırasında kendi hesabına para geçirdiği suçlamalarıyla paralellik göstermesi ilginçtir. Bilhassa Kozan Milletvekilliği yaptığı dönemde Ali Saip'in karşılaştığı suçlamaların CHP merkezine şikâyet şeklinde dönüşmesi ve diğer taraftan dönemin tanıklarının ifadeleri, ortada ciddi bir suçlamanın olduğu görülecektir.

Atatürk'e Suikast Meselesi ve Son Dönemleri

Türkiye Cumhuriyeti kurucusu olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e, ölümüne kadar birçok suikast düzenlenmiştir. Herkesin üzerinde ittifak ettiği İzmir Suikastı'ndan önce Lazistan milletvekili Hurşit Bey'in üç kez suikast girişiminde bulunduğu, ancak başarısız olduğu bilinmektedir(Soyak, 1973:352; Kılıç, 2005: 664; Ermen, 1971: 4; Özoğlu, 2011: 123-124). Feridun Kandemir, hazırlamış olduğu "*Atatürk'e İzmir Suikastinden Ayrı 11 Suikast*" adlı eserinde, Gazi 11 suikast teşebbüsünde bulunduğunu belirtmiştir(Kandemir, 1955:5-15).

Adı zikredilen girişimlerden başka önemli bir suikast teşebbüsü de içlerinde Ali Saip Ursavaş'ın da bulunduğu iddia edilen 21 Ağustos 1935 tarihli suikast teşebbüsüdür(Hülagu, 2004:237). Olay, gazetelere 18 İlk Teşrin(Ekim) 1935 Cumartesi günü cereyan etti. Ulus gazetesine yansıyan haberde, Suriye'de Atatürk'e yapılması planlanan suikast teşebbüsünün önceden haber verildiğinin, yapılan tahkikat sonrası suikastın Çerkez Ethem ile Urfa Milletvekili Ali Saip Ursavaş tarafından düzenlendiği şahitler tarafından dile getirildi(Ulus, 19 Ekim 1935:1). Bu haber sonrası Ali Saip'in dokunulmazlığı kaldırıldı(Bolat, 2012:9-10; TBMM ZC, 1935:102). Ali Saip, bu ithamlar karşısında, Atatürk sayesinde her şeye eriştiğini, bu suikast teşebbüsü dolayısıyla Çerkez Ethem ile birlikte anılmasını yüz kızartıcı olduğunu belirterek masum olduğunu belirtti (Ulus, 19 Ekim 1935: 6). Olayı araştıran Ankara Cumhuriyet Savcısı B. Baha Arıkan, olayın Suriye'de Çerkez Ethem ve Ali Saip tarafından tertip edildiğini ifade etti (Ulus, 20 Ekim 1935:1). Suikast girişiminin öğrenilmesinden sonra tüm yurttaki, olayı kınamak için mitingler tertip edildi(Ulus, 23 Ekim 1935:1-2). Olayla ilgili soruşturma devam ederken, olayla ilgili töhmet altında bulunan Esad

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

Paşa'nın kaçtığı haberleri yayıldı(Ulus, 24 Ekim 1935:1). Ertesi gün yayınlanan Ulus gazetesinde ise Çerkez Ethem'in Umman'da tutuklandığı haberi çıktı(Ulus, 25 Ekim 1935:1).

Olayla ilgili olarak sükûnetini koruyan Gazi, genel bu konuyla ilgili herhangi bir yorum yapmaktan kaçındığı görülmektedir. Hasan Rıza Soyak, Gazi'nin bu suikast olayını duyduktan sonra Ali Saip'i gönül defterinden sildiğini belirtmektedir(Soyak, 1973:392-397). Ali Saip Bey'in dokunulmazlığı kaldırıldıktan sonra olayla ilgili ilk dava 9 Ocak 1936'da başlamıştır(Cumhuriyet, 10 Ocak 1936:1). Dava başladığı sırada Ursavaş, iddiaları reddederek olay vuku bulduğu sırada Adana'da olduğunu, olayla ilgili iddia edilen Yahya'yı tanımadığı, sadece Üzeyir'i tanıdığını belirterek suçsuz olduğunu iddia etmiştir. Ali Saip, kendini savunduğu sırada ağladığı da görülmüştür(Cumhuriyet, 10 Ocak 1936: 6). Yapılan tahkikat ve olayla ilgili tanıkların ifadelerinden sonra mahkeme heyeti, suikastla ilgili olduğu ileri sürülen başta Ali Saip Ursavaş ve diğer zanlıların suçsuz olduğu ilan edilerek beratlarına karar verildi(Ulus, 18 Şubat 1936:1).

Sonuç olarak suikast teşebbüsü ile ilgili olarak adı zikredilen Ali Saip Ursavaş, yapılan tahkikat sonrası beraat etmiştir. Beraat sonrası milletvekilliğinin devamı için meclise tezkere gönderilmiştir(TBMM ZC, 1936: 64). Ancak her ne kadar Ali Saip, beraat etse de Mustafa Kemal ile olan ilişkilerin de bir soğukluk başladığını hatta Ali Rıza Soyak'ın ifade ettiği gibi Gazi'nin, Ali Saip Ursavaş'ı gönül defterinden sildiğini, Ali Saip'in Gazi ile görüşme taleplerinin, Gazi tarafından reddedildiğini belirtmektedir.

(Soyak, 1973:400). Ali Saip Ursavaş, berat ettikten sonra meclis çalışmalarına, VI. Dönem Urfa Milletvekili olarak devam etmiş ancak yakalandığı hastalık sonrası 25 Eylül 1939 tarihinde vefat etmiştir. Vefatı üzerine Rıza Soyer, Ali Saip'in yerine milletvekili olarak seçilmiştir (BCA, 30.10.0.0.76.501.5).

Sonuç

Milli Mücadelenin önemli kahramanlarından biri olan Ali Saip Ursavaş, yaşadığı dönem içerisinde çok tartışılan bir karakter olmuştur. Gerek Urfa'nın savunulmasında, gerekse Kozan Milletvekilliği sırasında birçok suçlamayla itham edilmiştir. Bu suçlamaların Cumhuriyet Halk Partisi merkezine kadar ulaştığını belirtmek gerekir. Ezcümle, Ursavaş'ın sert bir karaktere sahip olması, diğer taraftan kazanmış olduğu Milli Mücadele kahramanı vasfını halk üzerinde kullanmış olabileceği ihtimal dâhilindedir. Zira Tek Parti döneminde tanınmış bir kimsenin yolsuzluk, taşkınlık ve mala zorla el koyma gibi haberlerin dönemin basınında geniş yer tuttuğu da unutulmamalıdır. Hatta öyle ki Ali Saip Ursavaş, Yaşar Kemal, İnce Memed adlı romanındaki, gaddar ve acımasız milletvekili, ağa durumunda olan Arif Saim Bey karakteri konumunda olduğu birçok edebiyatçı tarafından dile getirilmektedir.

Ali Saip Bey'in adı zikredilen olaylara ne kadar bulaştığı ya da olaylarla olan ilgisi dönemin tanıklarına göre atfedilmektedir. Saip Bey ile ilgili önemli anekdotlardan biri de Şeyh Said İsyanı ile ilgili tutum ve davranışlarıdır. Şeyh Said İsyanı sonrası olayın bastırılmasıyla birlikte kurulan İstiklal Mahkemesi'nde görev alan Ali Saip, gerek savcı Ahmet Süreyya'nın, gerekse Şeyh Said'in ifadelerine göre, mahkeme sırasında tutuklulara karşı aşağılayıcı bir tutum sergilediği ve hiçbir şekilde adil olmadığı, Ahmet Arvasi'nin ifadesine göre ise de, bu yargılamalar sürerken, mahkeme sayesinde büyük çıkarlar sağladığını belirtmektedir.

Ali Saip'in karşılaştığı ve onun için en büyük yıkım olan hadiselerden biri de Gazi'ye yapılması muhtemel suikast teşebbüsüne adının karışmasıdır. Çerkez Ethem tarafından yapılması düşünülen ve Yahya adında biri tarafından görevlilere bildirilen suikast girişimi sonrası olaya adı karışan Ali Saip ve diğer tutuklananlar tarafından yargılandı. Yargılanma neticesinde suçsuz olduğu ortaya çıkan ve tahliye edilen ancak kaçakçılarla ilişkisi yüzünden Mustafa Kemal tarafından istenmeyen adam ilan edilen Ali Saip, V. Dönem Urfa Milletvekilliği devam ederken,

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

dönemin tanıklarına göre hayata küsmüş ve yoksulluk içinde vefat etmiştir. Son tahlilde, Ali Saip Ursavaş, Milli Mücadele sonrası Tek Parti hükümeti sayesinde kazandığı nüfuzu kendi lehine kullanarak maddi ve manevi çıkar sağlamıştır. Adı geçen vakıa ve olaylarla ilgili yapılabilecek en çarpıcı gerçek ise Ursavaş'ın Milli Mücadele kahramanı konumunu iyi taşıyamadığı sahip olduğu bu saygın karaktere ters düşen bazı olaylara bulaştığı ve bazı anlamsız tavır ve davranışlar sergilediğidir.

KAYNAKÇA

1-Arşiv ve Gazeteler

BCA

TBMM ZC

TBMM GZC

Cumhuriyet

Hâkimiyet-i Milliye

Ulus

2-Kitap ve Makaleler

ARAS, Ramazan (2014). *The Formation of Kurdishness in Turkey*, New York: Routledge.

ARVASI, İbrahim (2003). *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, C. VII, İstanbul: İletişim Yayınları.

AYBARS, Ergün (2006). *İstiklal Mahkemeleri*, İzmir: Zeus Kitapevi.

BOLAT, Bengül Salman (2012). “1935 Yılında Atatürk’e Karşı Planlanan Suikastın Basındaki Yansımaları”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*(49): 1-32.

DEMİRKÜREK, İlkay (2011). *1980 Sonrası Değişimin Işığında Kadın ve Liderlik Olgusu: Tansu Çiller Örneği*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.

ERMEN, Azmi Nihat (1971). *İzmir Suikastı ve İstiklal Mahkemeleri*, İstanbul: Temel Yayınları, İstanbul.

HÜLAGU, Metin (2004). “Mustafa Kemal Atatürk’e Karşı Alman ve İtalyanların Düzenlediği Suikast Girişimleri”, *Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan, Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 232-252.

KAHRAMAN, Aslı (2009). *1912-1925 Yılları Arasında Sebilürreşad Dergisi’nde Yayınlanan Hıristiyanlıkla İlgili Makaleler ve Tahlilleri*, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

KANDEMİR, Feridun (1955). *Atatürk’e İzmir Suikastından Ayrı 11 Suikast*, İstanbul: Ekicigil Basımevi.

KEMAL, Yaşar (2013). *İnce Memed*, C. I, II, III, IV, İstanbul: YKY.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

- KILIÇ Ali-Hulusi Turgut (2005). *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- KILIÇ, Ali (1955). *İstiklal Mahkemesi Hatıraları*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- KOÇ, Nurgül (2013). “Şeyh Said Ayaklanması”, *Turkish Studies*, 8/2:153-166.
- ÖRGEEVREN, Ahmet Süreyya (2007). *Şeyh Said İsyanı ve Şark İstiklal Mahkemesi*, İstanbul: Temel Yayınları
- ÖZÇELİK, İsmail (2003). *Milli Mücadele'de Urfa*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- ÖZOĞLU, Hakan (2011). *From Caliphate To Secular State*, California: ABC.
- SAİP, Ali (Yayın Tarihi Yok). *Çukurova Acıklı Olayları ve Urfa'nın Kurtuluş Savaşları*, (Çev.) Selim Ak, Şanlıurfa: Kurtuluş Matbaası.
- SERTEL, Zekeriya (2000). *Hatırladıklarım*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- SOYAK, Hasan Rıza (1973). *Atatürk'ten Hatıralar*, C. I, İstanbul: YKY.
- TBMM Albümü 1920-1950 (2010). C. I, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.
- TÜRKER, Hasan (1998). “Basın Özgürlüğü Tartışmaları, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ankara-İstanbul Tartışması”, *Toplumsal Tarih*, (53):15-23.
- Urfa 1973 İl Yıllığı* (1974). İstanbul, Kemal Matbaası.
- ÜNGÖR, Uğur Ümit (2011). *The Making of Modern Turkey*, UK: Oxford University Press.

3-Makaleler ve Lisansüstü Tezler

- BOLAT, Bengül Salman, “1935 Yılında Atatürk'e Karşı Planlanan Suikastın Basındaki Yansımaları”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 49, Bahar 2012, ss. 1-32.
- DEMİRKÜREK, İlkay, 1980 Sonrası Değişimin Işığında Kadın ve Liderlik Olgusu: Tansu Çiller Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.
- HÜLAGU, Metin, “Mustafa Kemal Atatürk'e Karşı Alman ve İtalyanların Düzenlediği Suikast Girişimleri”, Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan, Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2004, ss.232-252.
- KAHRAMAN, Aslı, 1912-1925 Yılları Arasında Sebilürreşad Dergisi'nde Yayınlanan Hristiyanlıkla İlgili Makaleler ve Tahlilleri, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2009.
- KOÇ, Nurgül, “Şeyh Said Ayaklanması”, **Turkish Studies**, Volume 8/2, 2013, s. 153-166.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

İLYAS, A., “Milli Mücadelede Önemli Bir Şahsiyet: Ali Saip Ursavaş/A Noteworthy Person During The National Struggle: Ali Saip Ursavaş”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), Volume 10/9 Summer 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7470>, p. 235-246

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

